

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра психології у виробничій сфері

**Методичні вказівки
для практичних занять з курсу
«ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

**для студентів спеціальності 053 «Психологія»
всіх форм навчання**

**ТЕРНОПІЛЬ
2018**

УДК 159.9:32
М54

Упорядник:
Стоцький Я.В., докт. істор. наук, професор.

Рецензенти:
Ніконенко В.М., канд. філол. наук, професор.

Методичний посібник розглянуто й затверджено на засіданні
кафедри психології у виробничій сфері
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.
Протокол № 9 від 26 лютого 2018 р.

Схвалено та рекомендовано до друку на засіданні методичної ради
факультету економіки та менеджменту
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.
Протокол № 7 від 18 квітня 2018 р.

Методичні вказівки для практичних занять з курсу «Політична
М54 психологія» для студентів спеціальності 053 «Психологія» всіх форм
навчання / Упорядник : Стоцький Я.В. – Тернопіль : Тернопільський
національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2018. – 32 с.

УДК 159.9:32

Методичні вказівки розроблено відповідно до навчального плану підготовки
фахівців освітнього ступеня “бакалавр” за спеціальністю 053 “Психологія”

© Стоцький Я.В., ... 2018
© Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, ... 2018

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Курс “Політична психологія” є професійно спеціалізованою навчальною дисципліною для студентів спеціальності “Психологія”. Це важливий компонент підготовки майбутнього фахівця у галузі соціально-політичного знання, що дозволяє систематизувати актуальні проблем психології політики. Теоретичні знання в цій сфері дозволяють сформувати аналітичну базу психологічних явищ і процесів, що відбуваються в світі політики, глибше зрозуміти зв’язок політичного буття і внутрішніх мотивів політичної поведінки людей.

Мета курсу – сформувати у студентів уявлення про теоретичні і прикладні особливості політико-психологічного знання, сформувати уявлення про психологічні явища і процеси політичної сфери сучасного суспільства

Основні завдання курсу політичної психології:

1. Показати роль і значення політичної психології для вирішення проблем політичної практики, визначити основні області застосування психологічних знань.
2. Озброїти студентів теоретичними знаннями, основними техніками та процедурами в галузі політичної психології.
3. Формувати у студентів вміння та навички політичного консультування.
4. Проводити науково-дослідну роботу з питань політичної психології.

Студент повинен:

знати:

- основні етапи становлення та розвитку політичної психології;
- основні категорії, концепції та принципи політичної психології;
- особливості предмета, методології і методів сучасної політичної психології;
- психологічні прояви в політичному житті суспільства;
- області застосування психологічних знань у політичній практиці;
- зміст та основні види діяльності психолога у політиці.

вміти:

- володіти основними техніками та процедурами в галузі політичної психології;
- дати характеристику психологічним особливостям політичної сфери сучасного суспільства;
- володіти навичками політико-психологічного аналізу;
- проводити науково-дослідну роботу з питань політичної психології.

ПЕРЕЛІК І ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Тема: Предмет, структура і методи політичної психології.

Історія розвитку політичної психології

1. Політика в сучасному суспільстві.
2. Поняття політичної психології.
3. Предмет, об'єкт і методи політичної психології.
4. Особливості та форми виявлення політичної психології.
5. Політична психологія та міжпредметні зв'язки.
6. Передісторія політичної психології.
7. Основні віхи становлення західної політичної психології.
8. Особливості розвитку української політико-психологічної думки.
9. Сучасний стан політико-психологічних досліджень.

Основні поняття і положення теми

Історичний аспект розвитку теорії політики. Політика – об'єкт дослідження політичної психології. Політика як система державних інститутів. Політика як процес. Політика – гра за правилами. Політика як система цінностей, норм, установок. Політика – вид професійної діяльності. Функції політики.

Предмет політичної психології. Структура політичної психології. Теоретичний та емпіричний рівні політичної психології. Проблематика курсу політичної психології. Понятійно-категоріальний апарат політичної психології. Основні функції політичної психології та її значення і роль в оптимізації політичної діяльності.

Методи політичної психології. Система методів політичної психології: структурно-функціональний, системний, порівняльний, логічний, історичний, конкретно-соціологічний, тестування, спостереження, експеримент, фактор-аналіз, екстраполяція, психобіографічний, ігровий, біхевіоризм та інші.

Політична психологія та її міждисциплінарний характер.

Проблема співвідношення особи та влади, природа людини у політиці, якості правителя, формування громадянина – в політико-психологічних ідеях мислителів античності (Демосфен, Платон, Арістотель, Цицерон, Светоній), Відродження (Дж. Віко, Н. Макіавеллі), Просвітництва (Монтеск'є, Руссо).

Друга половина XIX ст – поява перших концепцій сучасної політичної психології. Дослідження нового суб'єкта політики – мас. Г. Лебон, С. Сигеле, Г. Тард. Натовп як спонтанний прояв неорганізованої активності. Психологія народів і рас, національний характер. Ідеї психоаналізу: Г. Лассвел, З. Фрейд, У. Булліт.

Розвиток української політико-психологічної думки. Передісторія політичної психології (праці С. Оріховського-Роксолана, Г. С. Сковорода, Ф. Прокоповича, Б. Антонович, П. О. Куліш, М. П. Драгоманов,). Психологія політичної еліти, політичного лідерства та етнопсихологічних проблем політики (І. Мірчук, О. Кульчицький, І. Лисяк-Рудницький, Д. Чижевський, В. Янів, Д. Донцов, Ю. Липа, В. Липинський та ін.)

Сучасний стан політичної психології. Початок фундаментальних і систематичних теоретичних розробок з психології політики в 60-ті роки у США. Товариство політичних психологів (1979 рік). Створення Асоціації політичних психологів в Україні (1995 рік). Стан викладання політичної психології в українських університетах. Перспективи використання фахівців з політичної психології.

Контрольні запитання

1. У чому полягає зміст поняття “політична психологія”?
2. Предмет і методи політичної психології.
3. Що можна віднести до об’єктів політичної психології?
4. Основні особливості та форми виявлення політичної психології.
5. Охарактеризувати етапи розвитку політичної психології.
6. Роль політико-психологічного знання в розвитку суспільних наук та у практиці людства в державному владарюванні.
7. Значення теорії та практики сучасної політичної психології.
8. Назвіть провідні персоналії в історії політичної психології.
9. Охарактеризуйте тенденції розвитку політичної психології

Практичне заняття 2

Тема: Політична свідомість як психічний феномен

1. Політична свідомість як психологічний феномен.
2. Політична самосвідомість.
3. Психологія політичного мислення
4. Соціально-групова свідомість.
5. Психологія малих груп.
6. Психологія великих груп.

Основні поняття і положення теми

Суть політичної свідомості та її місця в системі соціокультурних факторів, що детермінують характер і спрямованість політичного життя. Структура політичної свідомості. Гносеологічні рівні політичної свідомості:

емпіричний і теоретичний, буденний і науковий, Соціально-психологічний та ідеологічний. Емоційно-психологічні аспекти політичної свідомості.

Суб'єктна структура політичної свідомості. Політична свідомість особи, соціальної групи та суспільства. Феномен роздвоєння індивідуальної та суспільної свідомості і його залежність від політичних реалій. Політична самосвідомість як стрижень політичної психології, основа політичного самовизначення.

Типологія політичної свідомості. Деформація політичної свідомості на ґрунті тоталітаризму та авторитаризму і проблеми формування політичної свідомості демократичного типу. Основні напрями, методи і засоби формування демократичної політичної свідомості. Значення політичних ідеалів, символів та традицій для розвитку політичної свідомості. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Роль і значення політичної свідомості для процесів державотворення, національного відродження і формування громадянського суспільства в Україні.

Психологія політичного мислення. Типи й особливості політичного мислення.

Великі і малі групи. Психологія малих груп. Психологія великих груп.

Контрольні запитання

1. Що таке політична свідомість? Яка його структура та функції?
2. Що таке політична самосвідомість та які її особливості?
3. У чому полягають особливості політичного мислення?
4. Як проявляються психологія великих і малих груп у політиці?

Практичне заняття 3

Тема: Психологія громадської думки і національної ідеї

1. Психологія мас. Масові настрої в політиці.
2. Психологія громадської думки.
3. Психологія інтеграція і дезінтеграції України.
4. Психологічний зміст етнічних стереотипів.
5. Політична карта світу у національному вимірі.
6. Національний характер та національна свідомість.

Основні поняття і положення теми

Маса. Натовп. Психологія маси. Маси і масова свідомість: взаємозв'язок і взаємозалежність. Масова політична свідомість: її суть і характерні риси. Масова політична свідомість і громадська думка. Структура: емоційно-дієвий і

раціональний рівні. Формування масової свідомості. Втрата індивідуальності. Уникнення відповідальності. Двоякість впливу маси. Масові настрої в політиці.

Громадська думка: суть, особливості формування та прояву.

Поняття “національна психологія”. Психологія і національний характер. Риси національного характеру. Національна ідея: суть, особливості формування та реалізації. Психолого-політичні особливості суспільства перехідного періоду.

Взаємозв’язок етнічного, національного і соціального та їх роль у суспільно-політичному житті. Психологічні аспекти національного питання і етнонаціональної політики. Основні види національно-етнічних груп: рід, племя, народ, нація, національність, раса, етнос. Національний характер. Визначення, джерела і формування національного характеру. Структура національного характеру: національний темперамент, національні емоції, національні почуття, національні упередження. Дослідження національного характеру.

Національна свідомість. Буденна національна свідомість. Її структура та динамічність. Теоретична національна свідомість. Національна самосвідомість і український менталітет. Генезис національної самосвідомості. Національно-етнічні стереотипи. Об’єктивні і суб’єктивні основи національної самосвідомості. Психологічні аспекти культури міжнаціонального спілкування як умови гармонізації міжетнічних відносин.

Контрольні запитання

1. Як проявляються масові настрої в політиці?
2. Охарактеризуйте стан громадської думки в Україні і світі.
3. Як Ви розумієте інтеграцію і дезінтеграцію України?
4. Що таке психологічний зміст етнічних стереотипів?
5. Визначте поняття: національний характер та національна свідомість.

Практичне заняття 4

Тема: Психологічні аспекти політичної культури

1. Політична культура в системі соціальних відносин.
2. Психологічні аспекти формування політичної культури
3. Актуальні проблеми оновлення і розвитку політичної культури.
4. Політична культура громадян, суспільства в контексті українського державотворення.

Основні поняття і положення теми

Політична культура як органічна частина загальної культури суспільства. Суть політичної культури як соціального явища і якісного рівня політичних знань, оцінок, переконань і діяльності громадян та політичних інститутів, цивілізованості політичного життя в цілому. Структура політичної культури та її основні елементи: політичні знання, політичні переконання, культура політичної діяльності і культура функціонування політичних інститутів.

Типологія політичної культури та її основні критерії. Суб'єктні типи політичної культури: політична культура особи, соціальних груп, класів, націй, суспільства в цілому. Політичні субкультури. Тоталітарний і демократичний типи політичної культури та їх психологічна характеристика. Політичні установки і стереотипи.

Основні напрями формування демократичної політичної культури. Психологічні аспекти вивчення і запозичення зарубіжного досвіду для формування демократичної політичної культури і небезпека його копіювання, механічного і некритичного впровадження. Психологічні проблеми ставлення до політичної культури минулого. Політичні аспекти подолання рецидивів тоталітарної політичної культури і становлення політичної культури демократичного типу в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності. Психологічні особливості формування політичної культури в Україні і її стан в сучасних умовах. Актуальні проблеми оновлення і розвитку політичної культури України в контексті реалій її перехідного стану і процесу переоцінки цінностей.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення політичної культури і опишіть її основні характеристики.
2. Для чого потрібно формувати політичну культуру?
3. Розкрийте аспекти політичної культури.
4. Висвітліть рівні політичної культури.
5. Охарактеризуйте функції політичної культури.
6. Які є типи політичної культури і яка між ними відмінність?
7. Перелічіть та проаналізуйте моделі політичної культури.
8. Розкрийте специфіку ментальності українців та ті особливості, які мали вплив на історико-політичний розвиток України.

Практичне заняття 5

Тема: Психологія влади

1. Влада – атрибут політичної системи.
2. Розподіл влади і психологічні аспекти їхньої взаємодії. Політичні конфлікти. Війна.
3. Влада у структурі особистості.
4. Психологічний портрет політичної влади середини 1990-х рр.
5. Опозиційність і опозиція.
6. Образ української влади на початку XXI ст. у сприйнятті громадян.

Ділова гра: “Політичні конфлікти” (конфлікт між партійними блоками: ліві, праві, центристи). – *див. Додаток.*

Основні поняття і положення теми

Влада – невіддільний атрибут політичної системи. Влада: визначення вітчизняними та зарубіжними спеціалістами. Особливості типів та джерел влади.

Влада політична і неполітична: особливості визначення і функціонування. Ознаки і функції влади. Ресурси влади та їх особливості. Легітимність влади: визначення та процеси утвердження. Питання маніпулювання та ерозії влади.

Психологія конфлікту. Конфлікт як суспільне явище, невіддільний атрибут політики. Рольові та соціальні конфлікти: причини та особливості прояву. Політичні конфлікти: системні та несистемні. Основні способи запобігання та особливості розв’язання конфліктів. Війна як крайня форма конфлікту між народами, державами. Психологія війни.

Психологія демократії та авторитаризму. Опозиційність і опозиція: проблеми впливу на політику і політичні процеси. Основні засади та особливості системи влади в сучасній Україні.

Влада як наукове поняття включає компоненти “вплив”, “контроль”, “авторитет”. *Асоціативні зв’язки лексеми “влада”* показують, що в масовій свідомості влада мислиться як об’єкт відчуженої приналежності, фізичний об’єкт, що має геометричні параметри, здатний до самостійного руху та підданий маніпуляціям. *Оціночні характеристики влади*, за даними афоризмів та вільних асоціацій, демонструють перевагу негативної морально-етичної оцінки даного феномена; психологічне визнання природного характеру вищої влади поєднуються із невірою в силу закону, прагнення до влади розглядається як невід’ємна риса людської природи; підкреслюється руйнівна дія влади на людину.

Контрольні запитання

1. Дати різновекторні визначення поняття “влада”.
2. Які властивості характерні для політичної влади?

3. Які є форми влади і які її джерела?
4. Висвітліть психологічні аспекти видів влади.
5. Розкрийте рівні легітимності влади.
6. Охарактеризуйте режими влади.
7. Які психологічні властивості є між носіями влади?
8. Висвітліть психологічні фактори прагнення влади.
9. Хто (що) є об'єктами і суб'єктами політичних конфліктів?
10. Розкрийте, із наведенням прикладів, класифікацію конфліктів у політичній сфері.
11. Охарактеризуйте політичні конфлікти в тоталітарних і демократичних системах.

Практичне заняття 6

Тема: Особистість в політиці

1. Роль особистого фактору у політиці.
2. Структура особистості і політика.
3. Політична соціалізація індивіда.
4. Авторитарність як ключовий момент соціалізації.
5. Психологія авторитарності і психологія демократії.
6. Покоління в українській політиці.

Основні поняття і положення теми

Відносини людини і політики. Особливості ідеологічного трактування. Людина (громадянин) як учасник і суб'єкт політичного процесу. Основні типи відносин “людина – політика”. Основні аспекти політичного спілкування. Особливості участі груп тиску в політичному процесі. Групи інтересів як учасники політичного процесу. Особливості відносин людини (політики) з державою, ідеологією, владою.

Політична соціалізація: становлення особистості. Індивід, індивідуальність, особистість. Поняття політичної соціалізації. Механізми політичної соціалізації на всезагальному, соціально-психологічному та індивідуально-психологічному рівнях. Основні вікові стадії політичної соціалізації та їх особливості. Генезис політичної свідомості і політичного мислення по Дж. Адельсону: вісім основних новоутворень у віці 11-18 років.

Основні системи політичної соціалізації: цілеспрямована соціалізація; стихійна соціалізація, самовиховання і самоосвіта. Результати політичної соціалізації: політична активність, політична пасивність, політичне відчуження особистості.

Контрольні запитання

1. Визначте роль особистого фактору у політиці.
2. Визначте структуру особистості в політиці.
3. Що таке політична соціалізація індивіда та проаналізуйте основні її етапи.
4. Охарактеризуйте авторитарність у соціалізації.

Практичне заняття 7

Тема: Психологія політичної поведінки

1. Політичний вибір людини.
2. Політична участь.
3. Політична поведінка.
4. Психологія масової електоральної поведінки.
5. Ідеологічна, політична діяльність, політична боротьба.

Основні поняття і положення теми

Особливості політичних орієнтацій громадян, їх зумовленість та характер. Політичний вибір людини.

Політична участь: основні причини, мотиви. Основні форми політичної участі людини в політичній життєдіяльності суспільства. Основні концепції та характеристики політичної участі як обов'язкової передумови політичного процесу. Політична участь і поведінка.

Політична поведінка і політична діяльність різних суб'єктів політичного процесу. Відмінність між закритим і відкритим типами політичної поведінки громадян. Індивідуальний стиль політичної діяльності. Основні типи політичної поведінки.

Ідеологічна, політична діяльність, політична боротьба: сутність, характер, форми, особливості.

Мотиви учасники політичного процесу. Індивідуальні політичні технології та їх особливості. Особливості використання загальних політичних технологій.

Контрольні запитання

1. Особливості політичних орієнтацій громадян, їх значення.
2. Чим зумовлюється вибір людиною своєї життєвої позиції і якою є детермінація політичного вибору?
3. Основні форми політичної участі людини у політичному житті суспільства.
4. Розкрийте поняття “політичний вибір”, його типи і критерії.
5. Висвітліть концепції причин політичної участі.

6. Які існують форми політичної участі людини в політичному житті суспільства?
7. Охарактеризуйте типи політичної поведінки.
8. Проаналізуйте механізми політичної поведінки.
9. Що є об'єктом і суб'єктом політичної діяльності та наведіть приклади?
10. Дайте визначення поняття “політична діяльність” та розкрийте типи політичної поведінки людини.

Практичне заняття 8

Тема: Психологія політичного лідерства

1. Політичне лідерство як психологічний феномен.
2. Політичне лідерство: сприйняття особи чи сприйняття іміджу.
3. Психологічні профілі українських політиків: президент, прем'єр, партійні лідери, депутати.
4. Політична еліта та народ.

Основні поняття і положення теми

Політичне лідерство як психологічний феномен. Ознаки класифікації політичних лідерів. Лідери трьох рівнів: лідер малої групи, лідер суспільного руху, партії; політичний лідер. Специфіка лідерства на різних рівнях. Політичний лідер і його функції. Психологічні особливості лідерства. Особа політичного лідера: основні риси і якості, інтелектуальні дані і компетентність, організаторські властивості, моральні якості. Проблема лідерства в сучасній Україні.

Політична еліта: суть, призначення та функції. Психологічні аспекти формування і особливості функціонування політичної еліти. Характеристика політичної еліти сучасної України.

Контрольні запитання

1. Визначте політичне лідерство як психологічний феномен.
2. Які знаєте ознаки класифікації політичних лідерів.?
3. Які функції має виконувати політична еліта?
4. Визначте співвідношення політичної еліти та народу.

ДОДАТОК

“Політичні конфлікти”

(конфлікт між партійними блоками: ліві, праві, центристи)

Мета заняття: закріплення знань студентів з основних характеристик політичних конфліктів, розвиток у них навичок аналізу та прогнозування конфліктних ситуацій, що можуть виникнути у ході політичних дискусій та формування умінь щодо попередження таких конфліктів.

Учасники гри: блок “лівих”; блок “правих”; блок “центристів”; група експертів.

Ігрова ситуація. На завершальному етапі передвиборчої кампанії лідирують 3 основних партійних блоки: “ліві”, “праві” та “центристи”. Кожен блок пропонує свою програму виходу з кризи.

Порядок проведення гри

1. *Формування делегацій – учасників гри*. Студенти за бажанням або вказівкою викладача розбиваються на групи відповідно до політичних блоків. Кожна група обирає лідера.

Кожна група експертів формується зі студентів, що залишилися незадіяними в грі. Експерти спостерігають за ходом гри, відзначають і оцінюють дії учасників гри та психологічну атмосферу взаємодії на різних етапах.

2. *Вироблення стратегій учасників*. Кожна група (партійний блок) усамітнюється і розробляє свою передвиборчу програму, що складається з 10 пунктів. Час роботи – 15 хвилин.

3. *Дискусія*. Кожен блок озвучує свою програму, представники інших блоків ставлять питання та висловлюють критичні зауваження за кожним пунктом програми.

4. *Корекція стратегій учасників*. Обговоривши всі програми, групи розходяться та намагаються знайти компромісне рішення з іншими блоками для створення передвиборчої коаліції.

5. *Продовження дискусії*. Починається нова дискусія. Якщо в попередніх консультаціях між якимись блоками був знайдений компроміс, то вони під час другої дискусії виступають коаліцією, з єдиними програмою та лідером. Якщо до початку дискусії компромісу знайти не вдалося, то вже в ході дискусії блоки намагаються знайти союзників.

6. *Експертна оцінка*. Експерти оцінюють виступи ораторів за кількома позиціями, визначеними за взаємною домовленістю, наприклад: тактовність (безтактність); аргументованість (безпідставність); толерантність (нетерпимість до думки інших); мистецтво компромісу (конкуренція та суперництво) тощо.

Переможцем вважається група, яка набрала найбільшу кількість балів. Також визначається лідер і в особистому заліку. За бажанням учасників гри визначається і найбезкомпромісніший чи конфліктний гравець-політик.

7. Аналіз проведеної гри.

- Учасники гри, виходячи з існуючих протиріч і домагань сторін, визначають вид конфлікту.
- Учасники гри разом з педагогом розглядають найбільш успішні способи врегулювання політичних конфліктів, умови їх реалізації.
- Аналіз успішності проведення навчального заняття, оцінювання активних студентів.

КОРОТКИЙ ЗАГАЛЬНОТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК

“

“Політичний тип” (За Е. Шпрангером)

— це людина, провідною цінністю якої є влада.

А

Автократія

— влада сильних над слабими

Аристократія

— влада родової знаті

Аристотель

(384-322 до н. е.) – давньогрецький мислитель, учень Платона, вихователь Александра Македонського. Уперше виокремив людину як “політичну істоту”, в яку “природа вселила прагнення до державного об’єднання”. Глибоко досліджував сутність влади, держави, політичних устроїв, проблеми розмежування влади. Розробив модель ідеальної держави-поліса, умови її існування. Тісно поєднував політику з моральністю та етикою. Вважав, що політична справедливість можлива лише між вільними і рівними людьми. Найвідоміші праці “Політика”, “Афінська політія”.

Б

Бжезинський Збігнєв

(нар. 1928) – американський соціолог, політолог і державний діяч (у 1977-1981 рр. був помічником президента США з національної безпеки). Стверджує, що людство за останні десятиліття вступило в новий етап розвитку, зумовлений не соціальними революціями, а науково-технічним прогресом (“Між двох віків. Роль Америки у технотронну еру”, 1970). У таку еру вирішальну роль, на думку З. Бжезинського, відіграють автомати, комп’ютери, кібернетичні системи, наука загалом. Найвідоміші праці “Політична влада: США/СРСР” (1964, спільно з С. Хантингтоном), “Грандіозний крах. Народження і смерть комунізму у XX столітті” (1988), “У пошуках національної безпеки” (1988), “Велика шахова дошка” (1998).

Блок

— угода про об’єднання для спільних дій і досягнення спільних політичних цілей. Спирається на спільний договір

Бюрократія

— влада уповноважених над неуповноваженими

В

Вебер Макс

(1864-1920) – німецький соціолог. Вивчав право, економіку, соціологію та релігієзнавство. Після захисту дисертації викладав у вузах Німеччини, США, Австрії. Серед найпомітніших творів “Протестантська етика і дух капіталізму”, “Політика як покликання і професія”, “Господарство і суспільство” (незакінчена праця). На його думку, політика – це насамперед участь у здійсненні влади. Вивчав проблему панування, утверджуючи, що є традиційне, або патріархальне, панування. У політичній соціології був націонал-лібералом, вважаючи, що треба зберегти політичну спадщину Бісмарка і добитися можливості для Німеччини брати участь у світовій політиці. Глибоко аналізував проблеми політиків і політичної діяльності, вважав, що політик від інших людей відрізняється своєрідним інстинктом і жадобою влади.

Виховна функція політичної культури

– сприяючи інтелектуальному розвитку людини, політична культура формує стійкий інтерес і зацікавленість у суспільно-політичній роботі. Такий інтерес є найактивнішим збудником підвищення політичної активності людини.

Вотум

– рішення, думка, визначена в формі голосування (наприклад, вотум недовіри – вираз несхвали парламентом роботи уряду чи президента). Спирається на результат голосування.

Г

Гегель

Гегель Георг Вільгельм (1770-1831) – видатний німецький філософ. Основні наукові, політичні погляди виклав у відомих працях “Енциклопедія філософських наук”, “Філософія права”, “Філософська пропедевтика”, “Лекції з філософії історії” та ін. Як філософ, історик спочатку обстоював необхідність подолання влади держави, її засилля, встановлення так званого вічного миру, а пізніше схвалював і підтримував саме ідею держави. Так само від ідеї вічного миру Г. Гегель перейшов до його заперечення і навіть пояснював необхідність війни. Обґрунтував широке коло прав і свобод громадян, хоча був прихильником спадкової монархії. Глибоко проаналізував сутність права, громадянського суспільства, особливості всесвітньої історії.

Гегемонізм

– нав'язування поглядів, політики одним суб'єктом влади іншому. В основі гегемонізму ідея духовної нерівності та права еліти на диктат власної волі маргіналам.

Геронтократія

– влада старійшин

Гідденс

Гідденс Ентоні (1938) – відомий англійський соціолог і політолог, автор “теорії структуризації”. На його думку, політична “система” і “структура”, з одного боку, та індивіди і групи, що беруть участь у політиці, – з другого, взаємно контролюють одні одних у процесі суспільної практики. Вважає, що політичні інститути – це певні “віртуальні” структури, пов'язані нормами і ресурсами. Він вирізняє два типи ресурсів: аллокативні, зумовлені механізмами економіки, і “авторитарні”, пов'язані з політикою і безпосереднім домінуванням одних людей над іншими.

Громадська думка

– це один з проявів масової суспільнополітичної свідомості. Вона відображає ставлення народу або певної його частини до влади, тобто це своєрідна сукупна, надособистісна позиція, точка зору конкретної спільноти стосовно певних явищ, подій, суспільнополітичних ситуацій

Д

Демократія

– влада більшості над меншістю

Е

Етатократія

– абсолютна влада держави

І

Ідентифікаційна функція політичної культури

– полягає у тлумаченні потреб людини з огляду на її групову (соціальну, етнічну, конфесійну) належність та відповідну участь в обстоюванні інтересів цієї спільноти.

Ініціативність

– здатність продовжувати розпочату справу.

Інтегруюча функція політичної культури

Політична культура за будь-яких обставин і умов є базисною основою суспільства, його політичної системи, сприяє консолідації громадян,

політичних сил, створюючи у такий спосіб засади для підтримки існуючого політичного режиму, системи влади.

Історизм

– тип лідерства залежить від характеру епохи

К

Класовість

– інтереси якого класу, соціальної групи захищає лідер

Комунікативна функція політичної культури

завдяки політичній культурі напрацьовані у суспільстві досвід, традиції передаються від покоління до покоління.

Консенсус

– метод прийняття рішень та договорів, при якому обговорюване положення не голосується, а приймається через узгодження.

Л

Лебон

Лебон Гюстав (1841-1931) – французький антрополог, археолог, доктор медицини, соціальний психолог. Основоположник ідеї нерівності рас, расового детермінізму. Автор книги “Психологія натовпу”. Суспільство, за його визначенням, поділяється на еліту і натовп, а суспільний прогрес цілком залежить від творчості інтелектуальної еліти. Вважав, що розвиток промисловості, збільшення чисельності населення, розвиток засобів масової інформації спричинили зміну “ери еліти” на “еру мас”. Стверджував, що великі маси (натовп) керуються лише підсвідомими інстинктами. Людьми у натовпі керує не розум, а закон “духовної єдності натовпу”. Натовп не мислить, а відчуває. Прогнозував песимістичну і незворотну “еру натовпу”.

Легальні лідери

– це бюрократичні лідери – це лідери посади і крісла, їм підкоряються завдяки тому, що вони мають відповідний ієрархічний статус, а не соціальну вагу.

Лідерство

в широкому розумінні – як здатність впливати на інших і на стан спільної діяльності – і у вузькому, коли лідер радикально впливає на стан справ у колективі і за багатьма якостями переважає інших.

Локк

Локк Джон (1632-1704) – англійський філософ, політик, основоположник соціально-політичної доктрини лібералізму. Критикуючи вчення Т. Гоббса про абсолютний, необмежений характер державної влади, Дж. Локк стверджував, що основним обов’язком держави, що виникла на основі

договору, є дотримання “природного права”, захист особистої свободи і приватної власності громадян. На думку Дж. Локка, держава отримує від людей рівно стільки влади, скільки необхідно для досягнення головної мети політичного співтовариства – реалізувати свої громадянські ідеї і насамперед право володіти власністю. Однією з найпопулярніших і широковідомих праць є “Два трактати про державне правління” (1690).

М

Маса

– це велика кількість людей, які певний час безпосередньо контактують (наприклад, пікет, маніфестація, мітинг, демонстрація).

Масова свідомість

– один з видів суспільної свідомості, найреальніша форма її практичного існування та втілен

Масштабність

– лідери загальнонаціональні, регіональні, певного класу, групи

Методи політичної психології

діагностичні (спостереження, опитування, експерименти, тести, проєктивні методики); прогностичні (аналіз, порівняння, моделювання); консультаційні (розвиваючі та корекційні у формі групових тренінгів, індивідуальних вправ та співбесід)

Мілітократія

– влада військових

Моска

Моска Гаетано (1853-1941) – відомий італійський економіст, соціолог і політолог, один із засновників елітичного напрямку в політології. Розробив концепцію панівного політичного класу. Дійшов висновку, що влада у суспільстві здійснюється по-особливому організованою меншістю. Вивчаючи структуру і динаміку правлячого класу, зазначав дві притаманні йому тенденції: аристократичну і демократичну. Перша виходить з того, що ті, хто стоїть при владі, намагаються будь-що закріпити своє панування і потім передавати владу у спадок. Друга спостерігається тоді, коли в суспільстві відбуваються зміни у співвідношенні політичних сил. Основні праці “Правлячий клас” (1896), “Основи політичної науки” (Т. 1 – 1896, Т. 2 – 1923).

Н

Наукократія

– влада обізнаних над необізнаними. Різновид – меритократія – влада більш обдарованих

Національна самосвідомість

– це усвідомлення та ствердження представниками національної спільноти унікальності об'єктивних та суб'єктивних особливостей життєдіяльності нації

Нація

(від лат. *patio* – плем'я, народ) – це стійка спільність людей, яка історично склалася на основі єдності походження (спільність “крові”), культури, спільного проживання, діяльності та комунікацій (економічних, політичних та ін.).

Ніцше

Ніцше Фрідріх Вільгельм (1844-1900) – німецький філософ, мислитель. Автор робіт “Так казав Заратустра”, “По той бік добра і зла”, “Як філософствують молотом”, “Антихрист” та ін. Абсолютизував індивідуалізм. Вважав, що немає у світі ніякої вищої волі, перед якою могла б схилитися воля людини. Передбачив багато важливих політичних подій у Європі, за її межами. Ф. Ніцше захоплювався ідеєю надлюдини. На його думку – це непересічна, вольова особистість, сила якої в її волі, дусі. Лише така людина спроможна підняти на боротьбу інших людей, стати зразком, показати гідний приклад іншим у боротьбі за краще життя.

О

Опозиція

– протиставлення своєї політики іншій політиці, протиставлення пануючій думці. Розрізняється опозиція помірна, радикальна, лояльна, конструктивна, деструктивна

Орієнтаційна функція політичної культури

характеризує прагнення людини до змістовного відображення політичних подій і явищ при реалізації прав і свобод у конкретній соціальній, політичній системі.

Ортега-і-Гассет

Ортега-і-Гассет Хосе (1883-1995) – іспанський філософ. Закінчив Мадридський університет. Глибоко вивчав проблеми людини, її творчої активності, взаємозв'язку людини і соціального світу, людини і суспільства. Суспільство поділяв на меншість і масу. До останньої відносив посередніх людей, які не хочуть зважати на інших. Суспільна сила, на його думку, в меншості людей, вибраних аристократів. Детально вивчив фашизм, що незаконно захоплює і реалізує владу, проблеми демократії, лібералізму. Найповніше погляди на державу та окремі з перелічених проблем викладені у праці “Бунт мас” (1930).

Охлократія

– влада натовпу

П

Парето

Парето Вільфредо (1848-1923) – італійський економіст, соціолог і політолог. Відомий як дослідник проблеми і основоположник теорії еліт. За визначенням В. Парето, люди різняться фізично, морально і інтелектуально. Елітою він вважав сукупність індивідів, що досягли великих результатів у будь-якій галузі, поділяв її на правлячу і неправлячу. Владу в суспільстві має правляча еліта, що, захопивши керівні висоти, не допускає появи талановитих людей, які загрожують її існуванню. Вважав, що існують два типи еліти, які постійно змінюють один одного, – “леви” і “лисиці”. Стабільна політична система характеризується перевагою еліти “левів”, хоча там, де “левів” більше, суспільство схильне до застою. Еліта “лисиць”, навпаки, забезпечує динамізм у розвитку суспільства. Основна праця тритомник “Трактат із загальної соціології” (1916).

Партократія

– влада організованих над неорганізованими. Політична партія є носієм моделі будови влади

Пізнавальна функція політичної культури

Політична культура озброює людей знаннями, необхідними для діяльності у будь-якій, але переважно в політичній сфері. Це дає змогу людині (особистості, громадянину) самовдосконалюватися, саморозвиватися, формувати активну громадянську позицію. Фактично ця функція є основоположною, значною мірою такою, що зумовлює реалізацію інших.

Плутократія

– влада тих, хто має, над тими, хто не має. Характерне лобіювання кандидатів та партій

Політика

– сфера діяльності, в межах якої здійснюється реалізація індивідами та соціальними групами власних потреб за допомогою влади через управлінську діяльність

Політична еліта

– це відносно невеликий, внутрішньо диференційований, інтегрований прошарок людей, що концентрують у своїх руках значну політичну владу, обіймають керівні посади в органах державної влади, політичних

партіях, громадських організаціях тощо та істотно впливають на формування та реалізацію політики у державі

Політична культура

– історичний досвід, пам'ять соціальних спільнот і окремих індивідів у сфері політики, її орієнтації впливають на політичну поведінку. Серед “чистих” типів політичної культури виділяють – патріархальний, підданицький, активістський. Серед змішаних найвідоміший тип громадянської культури.

Політична поведінка

– результат функціонування трьох блоків, політичної свідомості, підсвідомого та культури. Це зовнішній бік політичної діяльності. На вищому рівні, це діяльність по координації чужих інтересів у межах суспільства. На середньому рівні – діяльність із політичної демонстрації власних інтересів. На нижчому рівні – політична соціалізація (засвоєння політичної культури). Середній рівень – активність політичних партій, функціонерів політичних організацій. Нижчий рівень характерний для рядових громадян. Вищий рівень політичної поведінки для лідерів характеризує професіоналів – політиків.

Політична психіка

включає 3 блоки: політичне сприйняття (наприклад, політичної інформації), політичне мислення (обмірковування політичної інформації та прийняття політичних рішень), політичні почуття (емоційна оцінка висновків політичного мислення).

Політична психологія

– це наука, яка вивчає психологічні аспекти політичного життя. Це наука про закономірності, механізми, умови та факти прояву політики як соціально-психологічного феномену

Політична самосвідомість

– процес вироблення системи уявлень суб'єкта про себе в соціально-політичному плані, на основі якої будуються відносини з іншими суб'єктами та об'єктами політики. Це усвідомлення себе в політиці як самостійного діяча.

Політична соціалізація

– процес включення індивіда в політичну систему через оснащення його досвідом цієї системи, закріпленого в політичній культурі. Це процес взаємодії індивіда та політичної системи, метою якого є адаптація індивіда до даної системи, перетворення його на громадянина.

Політична участь

– це залучення членів соціально-політичної спільноти в існуючі всередині неї політичні стосунки і структури влади

Політичне мислення

– це опосередковане й узагальнене відображення людиною (політиком) політичних явищ і процесів об'єктивної дійсності в їх історичних, часових зв'язках і відносинах

Поппер

Поппер Карл Раймунд (1902-1994) – англійський філософ, логік, соціолог і політолог. Критикував такі підходи до суспільно-політичних явищ, як історизм і утопічна соціальна інженерія, які, на його думку, і сприяли появі “закритого” тоталітарного суспільства. Відкидав ідею про те, що пошуки щастя – законна мета держави, категорично був проти революційних пропозицій щодо заміни існуючого соціального порядку на справедливе, безкласове, ідеальне суспільство. Глибоко досліджував проблеми демократії, розмірковуючи не над питанням “Хто править?” (за Платоном), а над тим, як влаштувати суспільство, щоб можна було без кровопролиття і насильства позбутися поганих правителів. Відомі праці “Жебрацтво філософії” (1944), “Відкрите суспільство і його вороги” (1945).

Предмет політичної психології

– психологічні компоненти політичного життя суспільства, що формуються в процесі політичної соціалізації і проявляються в політичній свідомості та поведінці

Психобіографічний підхід

дозволяє не тільки з'ясувати вплив окремих особистісних характеристик політиків на конкретні події, але й розглядати окремого політика як модель певного типу політичної культури.

Р

Раймон Арон

Раймон Арон (1905-1983) – французький соціолог і політолог. Основні наукові інтереси стосувалися проблем демократії, політичної свободи, типології політичних режимів, порівняння політичних систем. Його вважають одним із творців теорії індустріального суспільства. На думку А. Раймона, сучасна цивілізація створює єдиний тип суспільства – саме індустріального, основними модифікаціями якого є західна (демократична) і радянська (тоталітарна) моделі. Основні праці “Опіум для інтелігенції” (1955), “Розчарування у прогресі” (1967).

Райтократія

– влада тих, хто пише, над тими, хто читає

Рассел

Рассел Бертран (1872-1970) – англійський філософ, математик, відомий громадський діяч. Навчався у Кембриджському університеті, був дипломатом, займався науковою і викладацькою діяльністю у Китаї, США, в 1950 р. став лауреатом Нобелівської премії. Основні праці “Практика і теорія більшовизму” (1920), “Влада” (1938), “Історія західної філософії” (1946), “Авторитет і індивідуальність” (1949). Вважав більшовизм не просто антидемократичним явищем, а й що Росія практично не готова до багатьох форм демократії. Стверджував, що влада має природний характер. Поділяв владу переважно на владу індивідумів і владу організацій. Суть влади як такої вбачав на стику, у точці взаємодії цих двох форм влади.

Регулююча функція політичної культури

– проявляється у прямому чи опосередкованому впливі на поведінку людини, організації, оцінюванні існуючих суб’єктів політики, політичного процесу і прийнятті певних рішень.

С

Сорокін

Сорокін Пітірім (1889-1968) – російсько-американський соціолог, політолог, культуролог (комі за національністю). Автор понад 50 книг, у тому числі таких фундаментальних праць, як “Система соціології”, “Соціальна революція”, “Соціальна мобільність”, “Соціальна і культурна динаміка” та ін. Обґрунтував структурний метод у соціології, стверджував, що соціальна поведінка базується на психофізичних механізмах, а суб’єктивні аспекти поведінки становлять “змінні величини”. Зробив висновок про закономірності соціальної стратифікації як постійної величини, характеристики будь-якого організованого суспільства. Дав світові кілька ідей, суспільне значення яких було оцінене не одразу, наприклад ідею конвергенції двох різних систем.

Соціалізація

– процес включення індивіда в суспільство через оснащення його досвідом поколінь, закріпленням у культурі. Це перетворення людини на особистість через засвоєння системи соціальних ролей.

Соціально-групова свідомість

– в системному розумінні, це історично обумовлений рівень усвідомлення членами великої соціальної групи свого положення в системі існуючих

соціально-політичних стосунків, а також своїх специфічних соціально-групових потреб та інтересів

Т

Теократія

— влада духовенства

Технократія

— влада тих, хто вміє, над тими, хто не вміє

Типи масової свідомості

ліберальнотехнократичний, ліберальнореформістський, лібертаристський, традиціоналістський, неоконсервативний, радикаллібертаристський, радикалесапістський, правопопулістський, радикалдемократичний, радикалбунтарський, радикалромантичний і радикалсоціалістичні

Традиційні лідери

— це лідери, що діють за принципом “так робили наші діди і батьки, так робитимемо і ми”. Більшість відомих монархів – традиційні лідери.

У

Українська національна ідея

— це певний комплекс вірувань, національного світобачення і розуміння, своєрідний духовноінтелектуальний потенціал нації, людини-державотворця і співгромадянина, яка, спираючись на минуле і пишаючись ним, а не докоряючи йому, повинна мобілізувати творчі сили на здобутки сучасні й майбутні, творіння українського народу як єдиної політикоетнічної спільноти, цілісної одиниці світового співтовариства

Ф

Форми мислення:

судження, міркування, умовиводи і поняття

Фромм

Фромм Ерік (1900-1980) – німецько-американський філософ і психоаналітик. Автор книг “Втеча від свободи”, “Людина для самої себе”, “Здорове суспільство”, “Революція надії” та ін. Вважав, що сутність людини проявляється у її потребах і класифікував їх так: потреби у спілкуванні; потреби у творчості; потреби у відчутті глибоких коренів, що гарантували б надійність та безпеку буття; потреба в уподібненні, пошук ідентичності; тяжіння до пізнання, освоєння світу. Дослідив причини виникнення авторитаризму, доводячи, що влада у тоталітарних суспільствах легко і з успіхом використовує засоби насильства, щоб зробити більшість слухняною. Розробив і запропонував власну програму соціальної реконструкції суспільства.

Функції політики:

владна, розпорядницька, керуюча

Х

Хайк

Хайк Фрідріх Август фон (1899-1992) – австрійський економіст і політичний філософ, відомий як один з дослідників тоталітаризму. Зазначав, що основними ознаками тоталітаризму є відмова від свободи конкуренції, придушення державою індивідуальних свобод. Вважав, що мета соціалізму недосяжна і його програми не можуть бути виконані. Обстоював ринкові цінності, стверджуючи, що реальна альтернатива для людини – або свобода, що спирається на ринкові відносини та ліберальні цінності, або кайдани тоталітаризму. Основні праці “Дорога до рабства” (1944), “Індивідуалізм і економічний порядок” (1948), “Головний закон свободи” (1960), “Політичний лад вільного народу” (1979).

Харизматичні лідери

– це лідери уособлюють особистісний тип лідерства. Авторитет такого лідера базується на його особистих якостях, привабливості ідей, які він декларує.

Ю

Юнг Карл Густав

(1875-1961) – швейцарський психолог і філософ. Закінчив Базельський університет. Стверджував, що у поетів, пророків, містиків, керівників політичних сект, відомих громадських діячів психіка перебуває в такому стані, як і у хворих, у яких психіка не витримала навантажень і стався розкол особистості. Вивчав взаємозв'язок свідомого і несвідомого, проблему архетипів. Обґрунтував поняття “екстраверт” і “інтроверт”. Основні твори “Архетип і символ”, “Психологія безсвідомого”, “Психологічні типи”.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА ТА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Політика [Текст] / Аристотель. – К., 1994.
2. Бебик В. М. Політика і політична діяльність [Текст] / В. М. Бебик // Політичні читання. – 1994. – № 3. – С. 115 – 130.
3. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді [Текст] / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало. – К., 1996.
4. Вундт В. Вундт В. Проблемы психологии народов [Текст] / В. Вундт // Преступная толпа. – М., 1998.
5. Гоббс Т. Левіафан або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної [Текст] / Томас Гоббс. – К.: Дух і Літера, 2000. – 606 с.
6. Гозман Л. Политическая психология [Текст] / Л. Гозман, Е. Шестопад. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
7. Головатий М. Ф. Політична психологія: навч. Посібник [Текст] / М. Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2006.
8. Дзюба І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість [Текст] / І. М. Дзюба. – К., 2008.
9. Донцов Д. Націоналізм [Текст] / Дмитро Донцов. – Вінниця, 2006.
10. Еліас Канетті. Маса і влада [Текст] / Канетті Еліас. – К.: Альтернативи, 2001. – 416 с.
11. Зенгхаас Д. Етнічні конфлікти: причини та шляхи розв'язання [Текст] / Д. Зенгхаас // Політологічні читання. – 1994. – № 2. – С. 179 – 188.
12. Зимбардо Ф. Соціальне впливання [Текст] / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе. – СПб.: Питер, 2001. – С. 71, 80 – 81.
13. Костомаров Н. И. Две русские народности [Текст] / Н. И. Костомаров. – К.-Х., 1991.
14. Лебон Г. Психология масс [Текст] / Гюстав Лебон. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 320 с.
15. Лебон Г. Психология социализма [Текст] / Гюстав Лебон. – СПб., 1995.
16. Липа Ю. Призначення України [Текст] / Ю. Липа // Дніпро. Спеціальний випуск. – К. : Фондація ім. О. Ольжича, 1997. – № 11-12. – 268 с.
17. Лісовий В. С. Поняття політичної культури. Політична культура українців [Текст] / В. С. Лісовий // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996.
18. Макиавелли Н. Государь [Текст] / Н. Макиавелли. – М., 1990.
19. Молчанов М. Політична культура України: радянська чи пострадянська? [Текст] / М. Молчанов // Сучасність. – 1995. – № 10. – С. 59 – 70.
20. Монтеск'є Ш.-Л. О духе законів: избр. произведения / Ш.-Л. Монтеск'є. – М., 1955.

21. Олышанский Д. В. Основы политической психологии [Текст] / Д. В. Олышанский. – М.: Академический проект, 2001. – С. 53 – 90.
22. Олышанский Д. В. Политическая психология [Текст] / Д. В. Олышанский. – СПб.: Питер, 2002. – С. 217 – 358.
23. Олышанский Д. В. Социальная психология “винтиков” [Текст] / Д. В. Олышанский // Вопросы философии. – 1989. – № 8. – С. 91 – 103.
24. Оріховський С. Напучення польському королю Сигізмунду Августу [Текст] / С. Оріховський // Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія. – К., 1995.
25. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс [Текст] / Хосе Ортега-и-Гассет. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 509 с.
26. Платон. Государство [Текст] / Платон // Сочинения: в 3-х т. – М., 1971. – Т. 3. – Ч.1.
27. Политическая психология: учебное пособие для вузов / под общ. ред. А. А. Деркача, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева. – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 858 с. – (“Gaudeamus”).
28. Рябов С. Структура і функції знань про політику [Текст] / С. Рябов // Політологічні читання. – 1994. – № 1.
29. Светоний Г. Т. Жизнь двенадцати цезарем [Текст] / Гай Троснквилл Светоний. – К.: Украина, 1996. – 238 с.
30. Сковорода Г. Разговор, называемый алфавит, или букварь мира [Текст] / Г. Сковорода // Повне зібр. творів: у 2-х т. – К., 1973. – Т. 1.
31. Старовойт І. С. Західноєвропейська і українська ментальність [Текст] / І. С. Старовойт. – Тернопіль: Астон, 1995.
32. Такер Р. Сталин. Путь к власти. История и личность [Текст] / Р. Такер. – М.: Прогресс, 1990.
33. Хрестоматия по политической психологии [Текст] / сост. и науч. ред. Е. Б. Шестопап. – М.: ИНФРА-М, 2002.
34. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве [Текст] / Цицерон. – М., 1972.
35. Черненко А. М. Українська національна ідея [Текст] / А. М. Черненко. – Дніпропетровськ, 1994.
36. Чиж В. Ф. Психология злодея, властелина, фанатика [Текст] / В. Ф. Чиж. – М.: Республика, 2001.
37. Шестопап Е. Б. Личность и политика [Текст] / Е. Б. Шестопап. – М.: Мысль, 1988.
38. Шестопап Е. Б. Политическая психология: учебник для вузов [Текст] / Е. Б. Шестопап. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 448 с. – (Серия “Высшее образование”).

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ	3
ПЕРЕЛІК І ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	4
Практичне заняття 1. Предмет, структура і методи політичної психології. Історія розвитку політичної психології	4
Практичне заняття 2. Політична свідомість як психічний феномен.....	5
Практичне заняття 3. Психологія громадської думки і національної ідеї	6
Практичне заняття 4. Психологічні аспекти політичної культури	7
Практичне заняття 5. Психологія влади.....	9
Практичне заняття 6. Особистість в політиці.....	10
Практичне заняття 7. Психологія політичної поведінки	11
Практичне заняття 8. Психологія політичного лідерства	12
ДОДАТОК “Політичні конфлікти”	13
КОРОТКИЙ ЗАГАЛЬНОТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК	15
ПЕРШОДЖЕРЕЛА ТА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА.....	27

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

Навчально-методична література

Стоцький Я. В.

**Методичні вказівки
для практичних занять з курсу**

Політична психологія

для студентів спеціальності 053 “Психологія”
всіх форм навчання

Комп’ютерне макетування та верстка М. М. Мисак

Формат 60x90/16. Обл. вид. арк. 1,36. Тираж 10 прим. Зам. № 3031.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.
46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 4226 від 08.12.11.